

A németországi választások előtt

Nagy Attila Tibor

A szeptember 27-én sorra kerülő németországi választásokon a kereszténydemokrata Angela Merkel pártja, a CDU tűnik esélyesnek. Beleillik-e ez a választás a jobboldal térhódításának általános trendjébe, vagy üzen nekünk, magyaroknak valami mást is ez a választás?

Másfél hónappal a németországi Bundestag-választások előtt egyelőre kevés a jele az ottani politikai élet izgalmi állapota fokozódásának, holott az Európai Unió legnagyobb lakosságával és gazdaságával rendelkező országának, egyúttal Magyarország legfontosabb európai kereskedelmi partnerének a kormányzása a tét. Nem pusztán az érdekes azonban, mely pártok kormányozzák Németországot szeptember 27. után, hanem az, hogy a politika talál-e új, innovatív válaszokat. Ez persze minden választás esetében felvethető kérdés, de most annyiban különleges a helyzet, hogy a megmérettetésre egy évvel a világgazdasági válság kezdete után kerül sor. Németország, mint a globalizálódott világgazdaság fontos szereplője, izgalmas vizsgálati terepül szolgál ahhoz, hogy a válságnak a politikára való hatásait szemügyre vegyük.

Világválság – a politikai rendszerek válsága nélkül?

A válság kitörésekor, a nagy bank-és vállalati csődök, a munkanélküliség látványos megemelkedése láttán többen már-már apokaliptikus víziókat festettek, a kapitalizmus meghaladásáról, rég nem tapasztalt politikai válságokról beszéltek. Ám a válság első évében, *kifejezetten a válság következtében sehol nem bukott meg egyetlen egy politikai rendszer sem*. Kormányok bukásához, kormányfő-cseréhez persze vezetett (részben) maga a válság— lásd pl. Magyarországon Gyurcsány Ferenc miniszterelnök vagy a lett Godmanis-kormány távozását –,de maguk a politikai-gazdasági rendszerek alapjaiban változatlanok maradtak. Nem következett be olyan eseménysorozat, mint az 1929-es világválság utóhatásaként, amelynek során több európai országban az 1930-as években diktatúrák jöttek létre, felváltva az addigi többpártrendszert egypártrendszerré (Németország, Olaszország). Persze, ez csak a mostani helyzet leírását jelenti, hogy mit tartogat a jövő, afelől nem lehetünk teljesen biztosak. Az elemző annyit azonban leszögezhet, hogy kevés az esélye annak, hogy a mostani gazdasági világválság a nyugati típusú demokratikus politikai rendszerek olyan fokú meggyengüléséhez vezessen, amelyek következtében egy másik politikai rendszer váltaná fel az addigit. Bár mindenütt megszorodtak a tiltakozó akciók, egyes helyeken egész radikális formát is alkottak (gondoljunk arra a franciaországi esetekre, amikor a gyárak igazgatóit tartották túsul a

feldühödött munkások), de mostanáig nem látunk olyan politikai erőket, amelyeknek elegendő társadalmi támogatottságuk lenne a regnáló politikai-gazdasági rendszer gyökeres megváltoztatásához. A szélsőbaloldali, újmarxista erőknek és mozgalmak még a válság idején sem tudtak olyan hatást kifejteni, amely a társadalom által előállított javak feletti rendelkezés rendszerét alapjaiban megváltoztatta volna. Nem tűnik tehát igazán megalapozottnak azok az itthon is előforduló érvek, amelyek szerint a kapitalizmus meghaladásáról beszélhetünk, vagy ha arról nem is, de egy merőben más tőkés rendszer fog működni. Korrekciók persze vannak és lesznek, egész Európában megfigyelhető az állam szerepének felértékelődése a gazdasági életben, a kormányzat tulajdont szerez egyes csőd szélére jutott bankokban, megélnékülnek a tőzsde- és versenyfelügyelet, államilag támogatott, milliárdos összegű konjunktúraprogramokat dolgoznak ki a kormányok a válság következményeinek elhárítására. Ám ez mégsem jelenti a rendszer alapvető átszabását, pláne nem újjal való fölcserélését. Az állam hangsúlyosabb részvétele a tőkés gazdaságban egyáltalán nem új jelenség, erre Rooseveltt 1930-as években New Deal intézkedéssorozata a jó példa. Ám a kapitalista rendszer, s az ezen felépülő polgári-liberális állam egyik legfontosabb alapelve, *a magántulajdon tisztelete* egy pár országot leszámítva, sem az akkori, sem *a mostani világgazdasági krízis ideje alatt nem változott*. Nincs változás abban sem, hogy a kormányok nem kívánják magukra vállalni a gazdaság szabályrendszerének megalkotójának és legfontosabb gazdasági szereplőjének kettős szerepét. Ez utóbbit persze az EU szabályrendszere maga is gátolná, de a nyugati demokrácia más tengerentúli országában sem figyelhető meg ilyen értelmű paradigmaváltás.

Ellenben az már most látszik, hogy egyes kisebb országok, így Magyarország GDP-jének megfelelő tőkeerővel bíró multinacionális cégeknek, konszerneknek, vállalatcsoportoknak továbbra is megkerülhetetlen befolyásuk lesz a világgazdasági folyamatokra, amellyel minden ország politikai vezetőségének számolnia kell. Befolyásuk legfeljebb átalakul, az erők átformálódnak, de még a nagyobb országoknak figyelemmel kell lenniük érdekeikre, amelyeket a liberális gazdaságpolitikában tudtak leginkább érvényesíteni. Egyértelmű, hogy a válság hatására egyetlen nyugati ország kormánya sem gondolkodik egyfajta államkapitalizmus bevezetésén, bár a rendszer hol kisebb, hol nagyobb korrekciója, ahogy fent már utaltunk már, a válság hatásaként megkezdődött.

A mostani politikai-gazdasági struktúrák egyelőre tehát szilárdnak tűnnek, a politikusoknak ezeken belül kell megtalálniuk érvényesülésük útját. Jól megfigyelhető, hogy ezen kereteket szétfeszíteni akaró politikusok elbuknak, és a perifériára kerülnek, vagy ott maradnak. Akkor volna esélyük, hogy ha a válság miatt további sok millió ember veszítené el az állását, a középosztály nagy része elszegényedne, és a politikai rendszert megrendítő elégedetlenség törne felszínre. Csakhogy 2009 tavasza óta éppen ellenkező előjelű tendenciáknak vagyunk a tanúi, egyre több az arra utaló jel, hogy a válság elérte mélypontját, s halovány jelei vannak a majdani fellendülésnek. Ha nem történnek

váratlan, pusztító erejű fordulatok, akkor a nyugati politikai-gazdasági rendszerek a válsághoz való alkalmazkodásuknak köszönhetően ismét bizonyítani fogják választók milliói előtt létjogosultságukat, ahogy azt tették már számtalanszor egy-egy ciklikus kilengés után.

Németország: itt is marad a status quo

A fent vázolt összefüggések igazak Németországra is, s ennek tudható be elsősorban, s csak másodsorban belpolitikai okoknak, hogy a rendszerkritikus politikai erőknek, élükön a LINKE vezette radikális baloldali pártnak a válság okozta feszültségek ellenére is viszonylag alacsony maradt a támogatottsága. A választók nagy többsége a felmérések szerint továbbra is a mostani politikai-gazdasági viszonyok mellett alapvetően elkötelezett pártokra – tehát a kereszténydemokrata CDU-CSU-ra, a szociáldemokrata SPD-re, a Zöldekre (Die Grünen), és a liberális FDP-re – kívánja leadni szavazatát. Ez korántsem jelent a választók részéről teljes elégedettséget, de azt igen, hogy a pártokban látják a biztosítékát annak, hogy a 60 éve működő rendszer, amely a világ egyik legstabilabb és legfejlettebb demokráciáját hozta létre, sokak számára megadta az anyagi felemelkedés lehetőségét, továbbra is fennmaradjon. A LINKE periférián maradásának másik oka, hogy elsősorban a veszteseket (munkanélküliek, segélyből élők, létminimum alatt) igyekszik megszólítani, holott éppen az SPD 1959-es Bad Godesbergi fordulata is világosan bizonyítja, hogy ebben az országban nem lehet nagyszámú szavazatot összeszedni a lecsúszottak érdekképviselésével, amikor a társadalom túlságosan sokrétegű ahhoz, hogy a XIX. századi marxista dialektikával, osztályharcos szemlélettel leírható legyen.

Az a párt, amelyik Németországban vezető politikai szerepet akar betölteni, elsősorban a következő két kérdésre kell hiteles választ adnia tevékenységével, illetve később programjával, választási kampányával:

1. *Miként garantálja az egyik legfontosabb választói csoport, a középosztály érdekeinek érvényesülését?* A középosztály fő ismérve, hogy évtizedek óta megtanulta, hogy jóléte elsősorban nem az államtól, hanem saját szorgalmától, teljesítményétől függ. Tudja-e a párt hitelesen ígérni, hogy kormányra kerülése esetén az állam a megfelelő keretszabályokkal, pl. adókönyvitésekkel, megfelelő gazdasági környezet kialakításával biztosítja a szükséges gazdasági növekedést ahhoz, hogy a középosztály milliói számára legyen elegendő és megfelelő megélhetést is biztosító munkahely?
2. *Tudja-e garantálni a párt kormányra kerülve a társadalom egyre nagyobb hányadát alkotó nyugdíjasok tisztességes, és nyugodt megélhetését?* Németországban az utóbbi két évtizedben csökkent a gyerekszületések száma, a lakosság lassú, de érzékelhető

előregedése figyelhető meg, a 65 év feletti aránya eléri immár a 20 %-ot. Ennek köszönhetően a nyugdíjasok szavazata nagy súlyt képez.

Németországban csak az a politikus lehet kancellár, aki mind a két réteg, tehát a középosztály és a nyugdíjasok érdekeire fokozottan ügyel. Az 1949 óta fennálló rendszer tapasztalata – és a jelek szerint ez most sem lesz másként –, hogy a két réteg anyagi igényeinek kielégítéséhez folyamatos gazdasági növekedésre van szükség, ami viszont feltételezi, hogy *a mindenkor kormány jó kapcsolatra törekszik a gazdaság befolyásos érdekcsoportjaival.* Ennek köszönhető, hogy a gazdaság forrásait jócskán elszívó populista osztogató kormányzati politikával nemigen találkozhatunk erre felé.

Kampánystart

A német politikai színtér két legnagyobb politikai ereje és egymásnak évtizedek óta hagyományos riválisai, az Uniópártok (CDU/CSU) és az SPD közül előbbi számos versenylőnnyel rendelkezik. A CDU/CSU az NSZK fennállása óta 40 évet töltött el kormánypártként, az SPD mindössze 27-et. Az Unió nagyobb ereje, a CDU az 1949-es „Düsseldorfi Irányelvek” óta jó beazonosítható keresztény-konzervatív liberális ideológiai profillal rendelkezik, amelyekre alapozva a CDU vezette Adenauer-kormány megteremtette az 1950-es években a gazdasági csodát, a szociális piacgazdaságot, és a későbbi kereszténydemokrata kormányok idején is többnyire folyamatos gazdasági fejlődés volt az országban. Ez az ideológia, amely a gazdaság szereplőinek és az egyén szabadságának elsőbbségét hirdeti az állam túlbujánzó hatalmával szemben, ma is érvényes és széles támogatottsággal, többszörösen bizonyított kormányképességgel jár. A CDU korábban is, most is alapvetően sikerrel kialakítja magáról a gazdasághoz értő párt képét, s ez az imázs a mostani válságkezelés során felértékelődött. Angela Merkel kereszténydemokrata kancellár a világválság elhárítására nemzetközi tanácskozások során ügyesen keltette a német közvéleményben azt a benyomást, hogy megbecsült és befolyásos világpolitikai szereplőként nemcsak elszenvedője az ország a világgazdasági folyamatoknak, de alakítója is. A gazdasági kompetencia erősítésében jó partner az üzleti körökben kedvelt Gutenberg gazdasági miniszter (CSU) is.

A CDU/CSU nemrég kibocsátott közös kormányprogramjában adókedvezményekkel ösztönözné a gazdasági élet szereplőit, a gyereknevelést, ugyanakkor ezúttal is a gazdaság önállóságának meghagyása mellett foglal állást, a Hypo Real bank állami befolyás alá vételét, vagy az Opel autógyár állami garanciával való megmentését egyszeri precedensnek tekinti. Mindez összhangban van kiszemelt jövődöbéli koalíciós partnere, az utóbbi évtizedben magára talált FDP elképzeléseivel is. Fontos, hogy a program minden rétegnek igyekszik megadni a felemelkedés lehetőségét, amivel

aztán kinek-kinek kell élnie. Mindennek következtében a CDU/CSU jelentősen, mintegy 14 százalékponttal vezet ellenfele előtt a közvélemény-kutatások szerint.

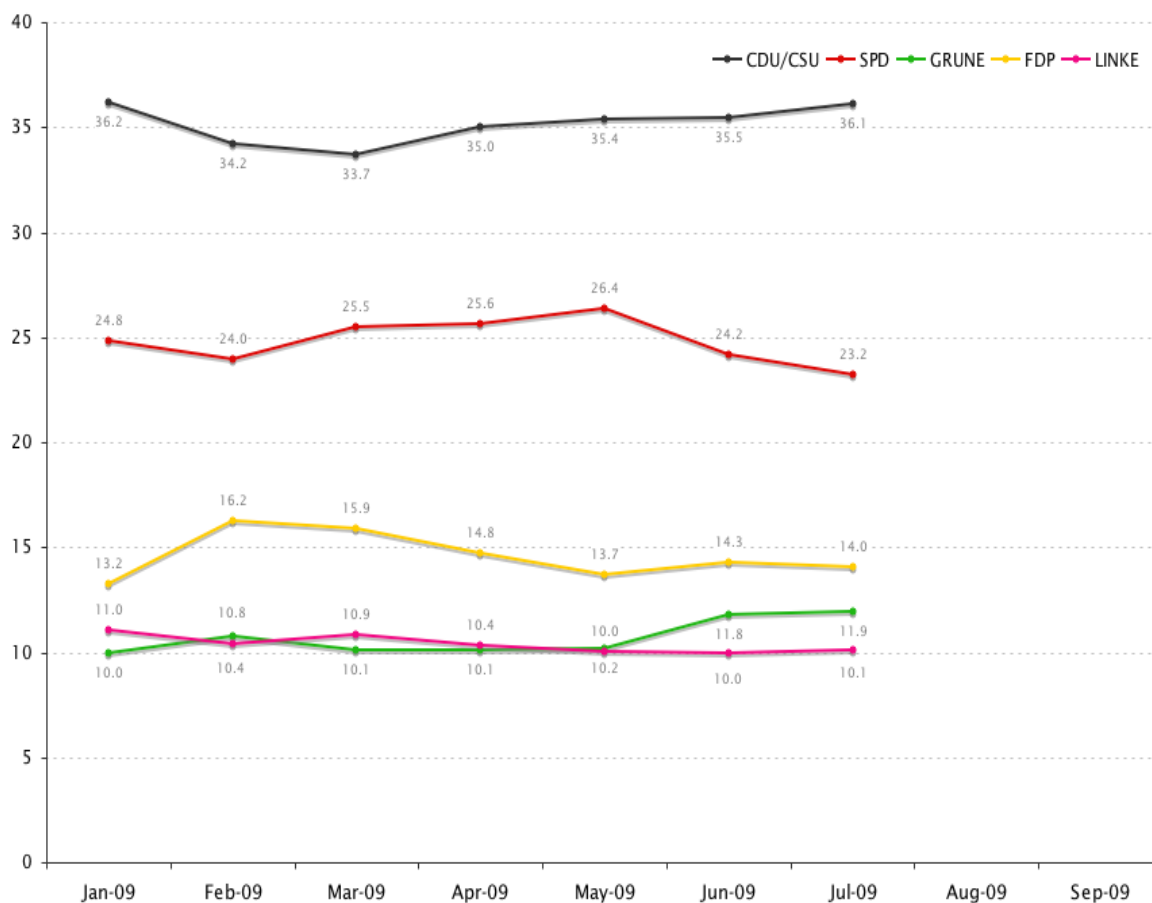
Angela Merkel (CDU) és Horst Seehofer (CSU) a két párt programalkotó gyűlésén

Forrás: AFP

A CDU-val a nagykoalíció tagjaként kormányzó SPD ellenben számos problémával küszködik. Kevesebb gazdasági siker köthető a párt nevéhez; a Helmuth Schmidt-kormány idején a gazdaság válságba került, Gerhard Schröder kormányának második ciklusa idején pedig (2002-2005) a munkanélküliség rekordot döntött. Az SPD Bad Godesberg után hosszú évekre megtalálta a helyét a politikai erőterben, s Gerhard Schröder kormányzása (1998-2005) idején sokáig úgy tűnt, hogy a blairi baloldal „harmadik út” irányvonal átvételével alkalmazkodni tud a globalizáció kihívásaihoz is. Schröder pártelnöki tiszteről való lemondása óta azonban a párt ideológiai vákuumba került. A „harmadik út” eszméje napjainkra visszaszorult Európában, s erre a helyzetre, a jobboldal Európa szerte megfigyelhető megerősödéséből adódott kihívásokra az SPD nem találta meg a megoldást, az elmúlt négy évben a párt folyamatosan módosított kisebb mértékben az irányvonalán, hol az egykor, az Agenda 2010 megszorító intézkedései miatt tőle elfordult baloldali rétegeket akarta visszahódítani, hol pedig a gazdasági realitásokat igyekezett jobban előtérbe tolni. Szervezeti téren még rosszabb a helyzet; az elmúlt 5 évben 5 pártelnök váltotta egymást a párt élén, a jelenlegi pártelnök Franz Münterfering másodjára tölti be a pártelnöki tiszteket. Kancellár-jelöltje, Frank Walter Steinmeier megbecsült, de karizmaszegény politikus, és a közvélemény 60:25 arányban Merkelt alkalmasabbnak tartja a kancellári tisztségre. Alighanem az EP-választási vereség, majd a rossz közvélemény-kutatási adatok készítették Steinmeiert arra, hogy nem az SPD pártprogramot elfogadó pártnapján, hanem később, augusztus elején „partizánakcióban” előhozakodjon a 4 millió új munkahely bombasztikus ígéretével. Csakhogy a közvélemény nagy része irreálisnak tartja ezen tervet, amit a nyilvános szereplésén Steinmeier nem is tudott eddig kellően megvédeni, mert programja adós maradt azokkal a konkrét eszközökkel, amelyek révén 2020-ig meg lehetne valósítani ezt az elképzelést.

Az SPD-nek ártott az is, hogy egyik fontos arca, Ulla Schmidt egészségügyi miniszter csak nagy nehezen tudott kikeveredni abból a nagy média felületet elborító botrányból, amelyet hivatali gépkocsijának spanyolországi nyaralásra való felhasználása, és annak ellopása okozott. Ezek után logikus, hogy a közvélemény-kutatások SPD súlyos vereségét vetítik előre, a CDU/CSU reménybeli szövetségeseivel, az FDP-vel kényelmes kormánytöbbséghez jutna.

Pártok támogatottsága 2009 első felében

Forrás: <http://www.abehnisch.com/btw09.html>

A két rivális versenyhelyzetének összegzése

CDU

SPD

Keresztény-konzervatív liberális profil	Szociáldemokrata, de miként?
Gazdasági kompetencia	Ellentmondásos gazdasági kompetencia
Stabil vezetés, Merkel 9 éve vezeti a CDU-t	Folyamatosan cserélődő vezetés
Stabil szavazótábor	Részben elpártoló szavazótábor
Stabil szövetséges az FDP	Bizonytalan a GRÜNE szövetsége

Tanulságok

Mire a németországi választások befejeződnek, addigra Magyarország a legkésőbb 2010 tavaszán esedékes országgyűlési választások kampány kezdete előtt áll majd, ezért a politizáló közvélemény a hazai helyzetre vonatkoztatja majd a lehetséges tanulságokat. A német, de akár a hazai politikai élet is egyértelműen azt mutatja, hogy koherens ideológiai rendszerrel és kormányzati programmal, valamint politikai döntéshozatallal lehet tartósan sikeres egy adott párt, a túl gyakori, taktikai okokból végrehajtott cikk-cakkok hosszabb távon sokat ártnak a párt megítélésének, ahogy azt az SPD, vagy az akár az MSZP példáján láthattuk.

Európa-szerte megfigyelhető a tanácstalanság a baloldal háza táján, miként lehetne elejét venni a jobboldal EP-választásokon is tapasztalt előretörésének, e téren az SPD sem kínál megbízható receptet a magyar testvérpártnak. Mindkettőjüknek érdemes azon elgondolkodni, hogy politikai értelemben meglehetősen elkoptatta őket a 11 (SPD), illetve 7 éve (MSZP) tartó kormányzás (az MSZP számára figyelmeztető tény, hogy rövidebb ideje tartó kormányzása ellenére jobban amortizálódott, mint az SPD), s miként tudnák újjáépíteni a pártéletet ellenzékben.

Van egy nagyon éles határvonal a német és a magyar politika között, amit érdemes figyelembe venni a párhuzamok keresésekor. *A német társadalom jóval kevésbé igényli az állam gyámkodását, mint a magyar, ebből adódóan az adófizetők pénzéből kreált államilag megteremtő jólét ígéretével kevésbé lehet Németországban szavazatokat szerezni, mint Magyarországon.* Fontos ehelyütt megemlíteni, hogy a felnőttkorú német lakosság 67%-a nyilvántartottan dolgozik, míg Magyarországon a

foglalkoztatottsági ráta 54%-on van, jóval a 64 %-os uniós átlag alatt.¹ A magyarországi lakosság – nyugdíjasként, közalkalmazottként, egyéb inaktívként – mintegy négyötöde az államtól kapja a fizetését, vagy járandóságát, szociális juttatását, ebből adódóan a magyarországi pártok sok esetben úgy kalkuláltak a rendszerváltozás óta eltelt 20 évben, hogy szavazatmaximalizálási törekvéseiknek az felel meg legjobban, ha az inaktív rétegek jóindulatát kívánják állami pénzosztogatással megnyerni. Már a 2006-os megszorító csomag, de a világgazdasági válság még inkább rámutattak e pártpolitika korlátaira. Az NSZK elitje ki sem próbálta ezt a módszert, s ennek is köszönhetően az ország nagyobb politikai megrázkódtatás nélkül vészelt át eddig a válságot. A Kedves Olvasóra bízunk, melyik út számára a szimpatikusabb.

¹ További részletek a németországi munkaerő piaci helyzetről lásd:

http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/NavigationsPublikationen/STATmagazin/ArbeitsmarktL2008_1,templateId=renderPrint.psml_nnn=true